

Fondator: Col. r. Dr. Constantin Moșincat
Editor: Asociația Națională a Cavalerilor de Culoare
Editura Tipo MC, Oradea - 2020

Cartea Mea e și a Ta!

ISSN 2734-6889

ISSN-L 2734 -6889

Ține minte!

Pioneza zilei

Prof. univ. Dr. Gheorghe ȘERBĂNESCU

Acesta este un pamflet orice asemănare cu realitatea este o "pură" întâmplare!

Unii s-au supărat aflând că baronului Samuel von Brukenthal i s-a făcut statuie în centrul Sibiului, serios eu m-am supărat primul!

Semenii mei dragi, tot gândind, tot scormonind am găsit meritele baronului, dreptul ca "actualii" să-i ridice statuie!

Cum răscoleam eu prin arhive. na, ca istoric fiind, am dat peste motivația ridicării statuii...

De la el ni se trage closetul (budă) din fundul curții, civilizat, nu? Ramân în urmă cufurelii pe unde se nimerea...

În calitate de guvernator al Transilvaniei a avut ghinionul să administreze provincia în timpul răscoalei lui Horea, Cloșca și Crișan.

Ghinion, cum deja cunoaștem acest mesaj din zilele noastre, vedeți voi semenii mei de unde vine ghinionul?

Ghinionul i-a fost cu atât mai mare cu cât fusese un apropiat al împărătesei Maria Tereza, mama viitorului împărat Iosif al II-lea, care, din pricini pe care nu le știu, când a ajuns pe tron nu l-a plăcut deloc pe baronul sas, știa el ceva!

Confluente literare, Ediția nr. 3915 din 19 septembrie 2021

Col.r. Dr. Constantin Moșincat

Prin „*Diploma Andreanum*” din 1224 s-au **încuviințat pe seama coloniștilor SAȘI** așezați în ținutul dintre Orăștie și Boralt drepturi de autonomie administrativă, politică, economică și bisericească așa de vaste, cum nu li-se acordaseră celorlalte grupuri de coloniști germani așezați în alte părți ale Transilvaniei. În schimbul unui impozit anual, pe care-l plăteau în suma pașală de 500 mărci argint, li se lăsară libertatea de a se organiza independent de jurisdicțiunea oficială a voievodului ardelean, stând numai sub ascultare a comitelui Sibian, numit de către rege, a conducătorilor civili și a preoților, pe care îi alegeau credincioșii „după vechiul obicei”. Acest *obicei vechi nu era însă un import străin*, adus de coloniștii germani, căci în țara de unde veniseră ei, preoții catolici

nu erau aleși de obște, ci numiți de episcopi. Era însă vechiul obicei al pământului românesc, - obicei păstrat neștirbit aici în Transilvania la elementul de baștină, la poporul român, care se bucură până în ziua de astăzi de importantul drept de a-și spune cuvântul hotărâtor la alegerea conducătorilor săi sufletești. Mai departe, în schimbul unui număr de 500 ostași, pe care regele ungar îi cerea pentru războaiele interne, și numai 50 pentru cele externe, li se asigura coloniștilor SAȘI dreptul de a fi judecați de judele lor și scutiți „de orice judecată străină”, li se dădea libertatea de a folosi „*pădurea cu toate pertinențele ei și apele cu toate cursurile lor*” - împreună cu *Românii și Bîrsenii* spunând regele apriat că le dă acestea „tuturor atât săracilor, cât și bogaților ca să le folosească liber”.

2

Regele promitea în sfârșit, că nu va dărui nici unui nobil vre-un sat sau vre-o proprietate în acest ținut privilegiat al Sibiului (comitatus Cibiniensis) și încuviința că chiar dacă s-ar întâmpla să vie personal în acest ținut, locuitorii să nu fie obligați a-i plăti decât *trei conace* (tres descensus tantum solve ad nostros usus teneantur), iar voievodului ardelean numai două conace, unul la sosire și altul la plecare.

Libertățile și privilegiile sibiene erau invidiate de locuitorii altor ținuturi, cari n-au lipsit a face intervenții la rege, să le acorde și lor dreptul de a trăi și de a se dezvolta potrivit cu libertatea Sibiienilor („juxta libertatem Sibiensium”). Dreptul acesta nu s-a acordat însă decât succesiv, abia în secolele următoare, celorlalte grupuri de coloniști germani, care continuă a se dezvolta izolat, după cum le permiteau condițiile și împrejurările locale din ținuturile, în care se așezaseră. Mai curând au reușit cei din țara Bârsei, din ținutul Brașovului a se apropia de libertățile sibiene.

Despre stările și întâmplările de atunci ne vorbesc diverse acte și scrisori, pe care Virgil Șotropa le-a găsit în vechea arhivă bistrițană, și dintre care pe câteva - mai cu seamă ordine guverniale, semnate aproape toate de guvernatorul baron **Samuil Bruckenthal**, cancelarul David Szekely și de secretarul Adam Veress - le-a publicat în întregime din motivul, că pe unele nu le-a văzut nicăieri comunicate, iar pe altele publicate ori defectuos ori numai în extracte și regește. Între ordinele primite, de magistratul bistrițan în această materie, pe 26 Septembrie 1784, în care fiind vorba despre un emisar cu numele Salis, se zice că acesta mai ales în ținuturile mărginașe încearcă în persoană și prin intermediari să amăgească pe mulți supuși ai principatului ca să emigreze. Probabil i-a și succes aceluia să-și continue activitatea clandestină, căci la ordin mai înalt în Noembrie se publică un premiu de 100 galbeni pentru cel ce va „pune mâna pe Salis, pe ajutoarele sale ori pe alți seducători de felul lor”. Tot asemenea erau urmăriți indivizii suspecti, semnați ca fugari din alte provincii și oameni periculoși: Augustin Freudenthal, Ignaz Cristian Hertzog și Mihael Schneider.

Din pușcării evadează ocnașii, urmăriți peste tot sever. În 8 Noiembrie, când în comitatele Hunedoara unită cu Zarandul și Alba inferioară pornise revoluția, guvernul comunică autorităților din țară că revolta „*plebei valahe*” a trecut la cele mai violente atrocități, și spre a împiedeca lățirea calamității, le somează să ia următoarele măsuri de precauție: 1. Funcționarii superiori să rămână în cercurile lor și să nu cuteze a le părăsi, având grea răspundere. 2. Toți oficianții mai mici să observe și controleze strict mișcările și faptele fiecărui țăran, iar despre rezultat imediat să raporteze superiorilor. 3. Sub gravă pedeapsă funcționarii au să se rețină față cu țărani de la orice stoarcere ilegală de bani, fie pentru sine fie pentru țară. 4. De la toți țărani și mai cu seamă de la supușii suspecti să se adune toate armele și să se depună la loc sigur în cel mai apropiat oraș ori în vr'o cetate, și nicidecum să nu se extrade cuiva. 5. În toate locurile unde se prepară și conservă praf de Pușcă, să se interzică strict vinderea aceluia precum și a plumbului. 6. Să se dispună în toate comunele paznici, nu dintre sătenii tineri ci dintre cei mai bătrâni, care să nu permită trecerea dintr-un sat într'altul nici unui om necunoscut fără pașaport, ci să-l ducă la vr'un proprietar din loc, ori la preot ori la un meseriaș pentru pază până la constatarea, ulterioară. 7. Întâmplându-s e atât în anul trecut cât și în cel recent o mulțime de hoții, oficianții au să facă investigații în fiecare sat și să constate, care dintre săteni au absent și unde și la cine au petrecut; apoi să nu-i libereze până ce nu se vor legitima. 8. Cât timp vor dura mișcările țărănilor, oficianții învecinați au să stea în continuu contact spre a lua măsurile necesare. 9. Drumurile și podurile să se țină în stare bună, iar cele stricate să se repare.

Prin propagandă agresivă și prin măsuri fără milă, aplicarea legii marțiale, ordonate de guvernatorul Transilvaniei revoltele sporeau, grofii se refugiau, dar tot ei strigau. Reproducem după o scrisoare: „Cinstit Magistrat, La multe rugări, persuasiuni și promisiuni ale contelui Földvâri, înainte cu două luni i-am lăsat ca doică pe fiica mea cu expresă condiție să fie bine și corespunzător întreținută, și pe lângă leașa fixată contele să fie dator a-se îngriji de o altă doică pentru copilul fetei mele. Venindu-mi de la aceasta multe plânsori, am călătorit în persoană la conte în Ilva mare, unde am aflat că plânsurile fetei mele sunt motivate; deci ca bunic milos, după nouă fângăduieli ale contelui, mi-am lăsat fiica acolo, iar pe nepot l-am adus la bunică-sa ca să-l îngrijească ea. De curând s'a întâmplat apoi fuga tristă a magnaților și nobililor, care locuiau în ținutul nostru și acest Földvâr a fost primul dintre refugiați. În timpul cât a stat în Bistrița mi s'a plâns fiica mea că, de când groful a năimit econoamă, ea e întreținută și mai rău în rând cu ceilalți servitori. Multele tânguiri m'au determinat în sfârșit să merg azi împreună cu fata la conte spre a-i cere lămuriri. În loc să fie însă ascultate plângerile mele și ale fetei de către groful, care chiar se friza, acesta îmi dete o palmă zdravănă și mă aruncă pe ușă afară. Ieșind apoi și fata la mine îmi spuse că groful i-a strigat aceste vorbe: „N'are să-mi poruncească nimeni în Bistrița. Eu sunt un cavaler, iar Sașii și urșii nemțești sunt țepari și mișei și dacă tatăl tău mai vine odată încoace, atunci las să-i măsoare patru argați de ai mei 24 bețe, ori să-i tragă cu pistolul un glonț în cap(...) Am slujit Maiestății sale ca soldat credincios, și în timpul anilor mei de serviciu încă niciodată n'am fost tratat în mod atât de rușinos de către vr'un ofițer de ștab care avea mai mult drept să-mi poruncească, și chiar și după aceea niciodată n'am fost insultat așa ca din parte a acestui grof”¹. Alte exemple similare sunt cuprinse în textele ordinelor guberniale. Cel reprodus mai jos arată adevărata față a „celor mai nobili sași”, cu îi numea recent unul de-al lor.

Privitor la **supunerea, cu care datoresc iobagii stăpânilor și slujbașilor** acestora, apoi la robotele de prestat, guvernul baronului Samuel Brukental, în 22 Noiembrie, cu Nr. 10.874 publică această patentă: „Cu mare neplăcere a înțeles crăescul Gubernium în ce chip unii oameni, după ce s'au auzit în toate părțile răzvrătirea aceia care s'au rădăcat despre partea a unora dintre Rumâni nu fără de grele siltncii (sic = „silnicii”), n'ar vrea mai mult a mai asculta și împlini voia și porunca tisturilor și a domnilor săi precum sânt datori; nici ar vrea a plini slujbele care sânt hotărâte prin legi și porunci împărătești, și nu s'ar îndoi a arăta semne de neascultare; Pentru aceasta Crăescul Gubernium după datoria ce i s'au dat de la înălțata împărăție a purta de grijă și a lua seamă, vrut-au pre toți cărora să cuvine cu numele preînălțatei împărății a-i dojeni și a le porunci, ca nu numai în liniște și în odihnă după poruncile crăescului Gubernium să se contenească și să nu să însoțească, supt grea pedeapsă ce s'au hotărât întru acelea patenșuri, cu acei învrăjbitori, sau să îndrăznească a primii corifeii acelora, adecă pe ceia ce umblă a dezământa oamenii, ci și încă cu toată ascultarea și plecarea să fie către tisturi și către domnii locurilor, și obicinuitele slujbe precum prin lege s'au hotărât și s'au poruncit deplin și fără nici o împotrivire să le îndeplinească, de nu li voia să cază la grea pedeapsă”. (cu forma păstrată) Dat în Sibiu 22 zile Noiembrie anul 1784.

Tot în 22 Noiembrie guvernul împărtășește magistratului că pentru susținerea ordinei și liniștei publice să se pună în înțelegere cu „comandele și oficiile militare”, care prin patrulă vor controla populația. Iar o zi mai târziu, cu Nr. 10.944 se publică a patra patentă a guvernului, în care se stabilește o remunerație pentru prinderea capilor revoltei. Ea are următorul conținut: După ce au înțeles preasfințita crăeasca și apostoleasca Mărire cea fără de lege și plină de răutate turburare ce s'au făcut în unele locuri prin oarecare dintre Români, așijderea și alte foarte grele sâlnicii și răpiri, precum milostivire au poruncit că fără de zăbavă și fără de nici o milă pe unii turburători ca acei a să-i pedepsească, așa prea cu mare milă au hotărât ca trei sute de galbeni cinste, sau cum să zice colac, să i-să dea la unul ca acela, care pre unul sau altul dintr corifei, adecă dintr'aceia care sânt căpetenii și îndemnători aceștia răutăți, îl va prinde și prins îl va da înainte. Aceasta dară preamiliostivă a înălțatei împărății rezoluție sau hotărâre din porunca împărăției sale crăescul Gubernium, prin acest Patent, tuturor a cărora să cuvine vrut-au a o face de știre. Dat în Sibiu 23 zile Noiembrie anul 1784

¹ Virgil Șotropa, Contribuții la istoria revoluției lui Horea, în *Anuarul Institutului de Istorie Națională (1928-1930)*, Ed. Institutului de Arte Grafice „Ardealul”, 1930, p. 165-166

REVOLUȚIA LUI HORIA²

Darul semnificativ pe care Universitatea din Iași a binevoit a-l face Universității noastre prin acest tablou, amintitor al unui prea dureros moment din trecutul neamului nostru ne îndeamnă să încercăm a evoca, în cadrele înguste ale unei lecțiuni de deschidere, împrejurările în cari s'a săvârșit mișcarea revoluționară a lui Horia, Cloșca și Crișan pentru libertate, sugrumarea acestei mișcări, prinderea inițiatorilor ei și înfiorătoarea zdrobire a trupului lor în roata de la Alba Iulia.

În secolul XVIII s'au revărsat cu îmbelșugare, ca dintr'o cutie a Pandorei, toate durerile și suferințele asupra poporului român de amândouă laturile Carpaților. În Țara Românească și în Moldova agenții *fanarioți* ai *cârmuirii turcești*, care se întindea — cum scrie Neculce — ca o negură peste tot pământul, exploatau fără nici o cruțare poporul băștinaș, iar dincoace de Carpați, în Transilvania, uneltele feudale ale regimului habsburgic din Viena erau infatiga¹)

Executarea lui Horia, tablou lucrat de pictorul D. Popovici, adus Universității din Cluj de o delegație constatatoare din d-nii profesori universitari I. Găvănescu și O. Tafrali. În stăruința de a istovi nu numai forțele fizice, dar și sufletul acestui popor de iobagi, osândiți încă de la începutul secolului XVI — prin **Tripartitul lui Verboczi** — la faimoasa «*mera et perpetua servitute*». Și de o lătura a Carpaților și de cealaltă a fost despoiat poporul român de libertate, de drepturile cetățenești și de condițiile unei dezvoltări normale. Un singur lucru nu i l-au putut răpi nemiloșii săi cârmuitori: speranța într'un viitor mai bun. Aceasta o păstrară în taina sufletului lor credincios atât iobagii din Ardeal, cât și „rumânii” din Muntenia și „vecinii” din Moldova. Ca o reminiscență obscură a trecutului îndepărtat, trăia în cugetul tuturor conștiința că precum înaintașii lor au fost odinioară, «în vremile cele bune», adevărații stăpâni ai acestui pământ strămoșesc, tot astfel vor trebui să devină mai târziu, în împrejurări schimbate, și urmașii lor. Această conștiință a dat Moldovenilor tăria să încerce pe timpul lui Ioan Vodă Calimah (1758—1761) o adevărată răscoală contra Grecului Stavrachi, încasator nemilos de biruri — care abia reuși să scape și să fugă la Constantinopol.

Din aceeași conștiință a izvorât și atitudinea atât de bărbătească a mitropolitului Iacob I al Moldovei, care n'a pregetat a sări întru apărarea poporului ca un adevărat părinte. După ce Constantin Vodă Racoviță (1756-1757) începu să încaseze *văcăritul* de două ori pe an, mitropolitul Iacob a citit în biserică, la Sf. daruri, *blestemele celor 4 patriarhi*, ca să nu se mai încaseze darea aceasta în veci. În cronică contemporană a lui Ioniță Cuza e fixată răscoala aceasta în chipul următor: «7267 (1759) Martie 18, S'au sculat toți boierii împreună cu toată țara zurba asupra lui Iordachi Stavrachi, spătar, de l-au gonit din Moldova, „fiind foarte om rău și făcea ce-i era voe în zilele acestui Domn. Și au scăpat noaptea cu port turcesc și au fugit ca vai de el la Țarigrad”. Iar despre sfârșitul lui Stavrachi relatează aceeași cronică : «La 7273 (1765) August 15 au spânzurat împărăția pe acest om rău Stavrachi dinaintea ușii lui la Țarigrad, dându-se jalobă din Țara Muntenească, precum că au prăpădit țara, fiind el baș-capichehae la Ștefan Vodă, ficiorul lui Mihai Vodă Racoviță, care fiind Domn rău și fără de frica lui Dumnezeu au luat pe acest tiran Stavrachi lângă sine, fiind foarte bogat și cu puterea banilor lucra ce vrea : tremura toți Grecii de numele lui; în scurt n'au stătut din Greci nime cu atâta răutate și putere mare la Turci. La care au găsit bogăție multă peste fire, după ce l'au spânzurat.» (cf. V. Pârvan, *Câteva date nouă cu privire la familia Cuza*, București 1904, pag. 12—14. Cf. și Enache Kogălniceanu, *Letopisețul Țării Moldovei de la 1733—1774*, scris în Țarigrad; M. Kogălniceanu, *Cronicele României*, Ed. 1874, vol. III, p. 237 și 254, unde se spune că Stavrachi «*a șezut trei zile spânzurat*» iar norodul întreg a strigat într'un glas: Amin!»

Când urmașul lui Racoviță, Scarlat Ghica (1757—1758) a încercat să-l înduplece a dezlega afurisania, mitropolitul a refuzat categoric declarând că mai bucuros renunță la scaunul mitropolitan decât să-și calce conștiința. Tot asemenea s-a împotrivit și lui Ioan Vodă Calimah. Și când a văzut, că toată împotrivirea sa rămâne

² Conferința rostită în Aula Universității din Cluj, la 9 octomvrie 1921, cu prilejul deschiderii festive a cursurilor anului 1921/22 de Ioan Lupaș, în *Anuarul Institutului de Istorie Națională (1928-1930)*, Ed. Institutului de Arte Grafice „Ardealul”, 1930, p. 35-62

zadarnică, și-a înaintat demisia rostind aceste cuvinte caracteristice: „iată că m-am lăpădat de mitropolie și de cinsti și de toate ale acestei lumi, numai focul jurământului să nu-l iau în cap și în suflet și socotiți că suntem toți musafiri acestei lumi și în ceea lume avem a trăi și a răspunde la toate faptele noastre”. Dar apărători ai poporului, de atâta vrednicie și cu atâta îndrăzneală, cum a reușit să fie Iacob I mitropolitul Moldovei, nu se găseau mulți nici în Principate, nici în Ardeal, unde nemulțămirea și revolta, ce cuprinsese sufletul țărânimii izbucnise, în cursul secolului XVIII, adeseori în flăcări, atât pentru motive religioase, cât și politice și social-economice.

Deși starea țăranilor din principatele române e înfățișată atât de scriitorii secolului XVIII, cât și de istoricii moderni în cele mai întunecate colori, în comparație cu a celor din Transilvania, ea trebuie să fi fost totuși ceva mai ușoară. Altfel nu s-ar putea explica faptul că țăranii români își părăseau cu sutele așezările lor ardelenesti și treceau peste munți, ceea ce a inspirat guvernului ardelean și cercurilor din Viena teama că în urma deselor emigrări Transilvania va rămânea lipsită de acel «vivum aerarium», a cărui cea mai însemnată parte o constituia tocmai țăranimea română. Spre a împiedeca exodul acesta, cârmuirea a luat dispoziții severe, împănând culmile Carpaților cu cete de soldați grăniceri îndatorați să prindă și să întoarcă la vetrele lor pe românii ardeleni porniți în pribegie. Astfel la 1776 Petauer, căpitanul grănicerilor din Jina (județul Sibiu), a reușit să întoarcă 400 de familii din calea lor spre Țara Românească. Altă dovadă despre deosebirile, care erau în privința stării economice a țăranilor din principate și a celor din Ardeal, se poate afla tocmai în dispozițiile ce s-au luat în legătură cu reformele! agrare, încercate în acela secol și cu același rezultat disparent atât în principate, cât și în Ardeal (M. Kogălniceanu, *Cronicele României*, ed. din 1874, voi. III, p. 242).

Prin «așezământul de obște», făcut de Constantin Mavrocordat la începutul anului 1742 pentru Țara Românească, se îngăduia țăranilor să lucreze „*pentru stăpânul moșiei numai câte 12 zile pe an și dijma din toate sămănăturile să-i dea..., să fie slobozi de rumânie (iobăgie -nn.)*”. Prin cartea obșteștii adunări din 1746, țăranilor pribegi, care se vor întoarce la vetrele lor, li se încuviința înlesnirea „*să fie fără de dajde șase luni*”, să lucreze stăpânului pe an câte *șase zile și dijmă din toate semănăturile să dea* Iar mai târziu același Domn luminat luă prin «*sobornicescul hrisov*» (Aprilie 1749) dispoziția ca țăranii din Moldova numiți vecini „*să lucreze câte 24 zile într'un an boerilor și mănăstirilor, vara și iarna*” (*Magazin Istoric pentru Dacia*, voi. II. pp. 280—83).

Pentru țăranii iobagi din Ardeal se fixase însă la 1769 un număr de minimum 104 zile pe an ca robotă pe moșia domnilor feudali. Dar aceștia nu voiau să respecte dispozițiile Curții din Viena, după cum nici boierii munteni și moldoveni n-au voit să țină seamă de hotărârile luate de dâșii la îndemnul Domnului lor Constantin Mavrocordat. Iobagii ardeleni erau siliți să lucreze în timpul verii *câte 6 zile pe săptămână* pentru domnul feudal, iar în restul anului *câte 3—4 zile pe săptămână*, astfel încât munca lor era **aproape în întregime exploatată de nobilime**, exclusiv în folosul său. La robota aceasta se mai adăugau *cărăușiile* cele multe și grele, cari le istoveau vitele, diferitele *dări și taxe noi* către stat (așa numitele acrescenți, precum și dijmele din avatul lor, până și din oi, cu toate că darea și adițională a românilor din oi fusese din vechime așa numita *quingagesima* (din 50 de oi era românul obligat să dea una), în cursul secolului XVIII domniile feudale începuseră a pretinde și din oi dijma. Toate aceste împrejurări au umplut de amărăciune sufletul poporului. Și după ce încercările de a-și ușura soarta pe calea legii: prin jalbe și petiții la guvern sau la curtea împărătească din Viena au rămas fără rezultat, în sufletul lor a prins rădăcini hotărârea, pe care vestitul scriitor al secolului XVIII, Vartolomeiu Măzăreanu o exprimase, în numele țăranimii împilate, în acel clasic „*cuvânt al unui țăran către boieri*” în mod atât de plastic și concludent:

1) D. C- Sturdza-Șcheeanu, *Arte și legiuri privitoare la chestia țărănească*. București, vol. 1, pp. 17-ltf. 2) Idem, Ibidem, pp. 21-23 și *Arhiva Românească*, Iași 1841, voi. I, pp 126-132 . REVOLUȚIA LUI HORIA 7 5 „Destul. Până aicea. Răbdarea mai mult nu poate. Ori ne faceți dreptate, ori ne vom face. Că bătrânii noștri ne povestea că... de mult, oare când, de asemenea s'au foit buicit boierii; au fost pierdut orânduilele cele bune... Și ne zicea: până n'am cruntat topoarele noastre în sângele lor, nu ne-am pus la cale J). III. In Transilvania paharul suferințelor s'a umplut mai curând decât în principate”.

De aceea **revoluția lui Horia, care avea de scop izbăvirea poporului român din îndoitul jug al sclaviei feudale și al celei politice**, a precedat cu 37 de ani revoluția lui Tudor Vladimirescu, călăuzit de același scop pentru Românii din Sudul Carpaților. Horia era un țăran firesc, născut în comuna Albac, pe la anul 1730. Numele lui adevărat era Vasile Nicola. Înainte de 1779 petrecuse mai mult timp în comuna Ciucea, la unchiul nevestii sale Ilina. Avea doi fii: Ioan, care a participat la revoluție ca vice-căpitan, și Luca, în vârstă de 16 ani. Izvoarele contemporane îl înfățișează pe Horia ca om de statură mijlocie, subțire, cu păr scurt, castaniu deschis,

mustață roșiatică, față ovală, nas ascuțit. Purta suman negru, pe margini cu cusături vinete, iar în timp de iarnă un cojoc de piele și căciulă neagră.

Era om sărac, avea numai o căscioară în crângul Feregetului. Fiindcă se interesa mai mult de afacerile obștești, decât de ale sale proprii, a câștigat încrederea poporului nemulțămît din mai multe comune, în numele cărora a călătorit (între anii 1779-1784) în patru rînduri la Viena și s-a înfățișat în audiență la împăratul Iosif al II-lea, spre a cere dreptate pe seama acestui popor. În delegațiile mai însemnate figurează de regulă și Ioan Cloșca (Ioan Oargă), din Cărpiniș, om mai tânăr decât Horia cu vre-o 17 ani (de 37 ani). După ce teritoriul Munților Apuseni, cu casele, grădinile, arăturile și pădurile lui fu declarat domeniu al statului, avînd în Zlatna o administrație pentru încasarea veniturilor, starea țăranilor români din aceste părți începuse a fi tot mai insuportabilă din cauza multelor vexațiuni și asupriri ce îngrămădeau asupra lor funcționarii domeniului. Când se plîngeau la guvernul ardelean din Sibiu contra nedreptăților, erau prinși, bătuți cu câte 12-25 bastoane și aruncați în temniță ca niște „tulburători ai liniștii publice”. (N. IORGA, *Istoria literaturii române în sec. XVIII*, II, pag. v 546; N. DENSUSIANU . *Revoluțiunea lui Horia în Transilvania și Ungaria 1784—85*, scrisă pe baza documentelor oficiale, București 1884 , pag. 139).

De aceea s-au hotărât Românii din Munții Apuseni a-l trimite pe Horia la Viena, unde nădăjduiau să afle mai mult simț de dreptate decât la guvernul ardelean. De fapt, Iosif II a fost cel mai popular dintre toți împărații din familia Habsburgilor. În secolul XVIII, supranumit și „secolul umanității” ideile generoase ale filantropismului începuseră a se răspîndi în cercuri largi. Împăratul Iosif II ca aderent sincer al acestor idei, a năzuit din toate puterile să le dea o aplicare practică în cuprinsul monarhiei sale, manifestînd deosebită sollicitudine pentru cei asupriți și cercînd, prin numeroase dispozițiuni bine intenționate, să le ușureze traiul. În călătoriile sale prin Transilvania, Iosif n-a dat nici o atențiune nobilimii maghiare; de țăranii și preoții români s-a interesat însă de aproape, **adresându-le în limba română** cuvinte de mîngâiere și promițându-le, că le va ușura necazurile.

Notarul din Mediaș Heydendorf, care l-a însoțit pe Iosif, spune în autobiografia sa că masele poporului au rămas ameteite de purtarea prea grațioasă a monarhului față de dănsule. Încă din tinerețe își manifestase Iosif cu toată hotărârea *convingerea, că politica nu poate să aibă decât o singură bază și aceasta e poporul, pentru că poporul dă soldați și plătește dare...* Părerea lui era, că privilegiile claselor sociale suprapuse formează tot atâtea piedeci în calea voinței de stat, care trăiește și se afirmă prin persoana principelui. De aceea nu sta la îndoială să precizeze, că *datoria statului este să apere pe bietul țăran față de volnicia tiranică a feudalilor* (Der arme Untertan müsse vor der tyranischen Willkür des Adels geschützt werden)

Iosif era deci un revoluționar pe tronul împărătesc al Habsburgilor. Împrejurarea aceasta ne dă o indicație prețioasă spre a putea înțelege cum a fost posibil, ca poarta Burgului împărătesc din Viena să se deschidă în fața umilului țăran din Albac și acesta să stea de vorbă cu Iosif asupra planurilor de reforme administrative, sociale și politice, menite a lua puterea din mîna feudalilor învechiți în rele și fărădelegi. Cu prilejul audienței din 1780, **Horia a înaintat și o petiție latinească, scrisă de agentul Ștefan Francisc Enyedi**, la care îl îndrumase însuși împăratul. În aceasta spunea, că el nici nu se mai poate întoarce acasă, dacă nu se face dreptate poporului, care l-a trimis. (Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde XVI, pag. 484. 2) Cf. ALFRED RITTER VON ARNET H : Maria Theresia's letzte Regierungszeit, 1763—1780 (in «Maria Theresia's Geschichte», vol. VII), Wien 187G. I., p. 68),

Ordinul Curții din Viena privitor la cercetarea nedreptăților și înlăturarea lor l-au primit însă organele ardelene cu indiferența tradițională. În loc de a ușura soarta poporului, au început a-l asupri și mai mult. În primăvara anului 1782 (24 Maiu), cu prilejul unui tumult, înscenat la târgul de țară din Câmpeni între servitorii arendașilor armeni ai cărcimăritului și între țăranii români, au fost prinși 23 primari și jurați, osândiți unii la bătaie cu câte 25—100 bastoane, alții la temniță de câte 3 luni, până la 2 ani, iar **cinci inși condamnați la moarte**, pentru a înspăimînta pe ceilalți (*in terrorem aliorum*).

Între cei urmăriți pentru tumultul din Câmpeni era și Horia. Pe el însă nu-l putură prinde, căci plecase din nou la Viena, unde a reușit să obțină de la împăratul un ordin către autoritățile din Ardeal, ca să nu execute pedepsele, până nu va urma o hotărâre imperială. În primăvara anului următor, călătorind Iosif pentru a doua oară prin Transilvania, luă și pentru provincia aceasta măsurile, pe care le luase cu doi ani înainte (1781) pentru Boemia, Moravia și Silezia: desființă iobăgia ca „**să înceteze odată peste tot locul această degradare și sclavie a omenirii**”. Oligarhia ardeleană era însă destul de puternică, spre a împiedeca executarea acestei dispoziții

împărătești. Întors la Viena (Aug. 1783), Iosif ordonă din nou guvernului ardelean, *să apere pe iobagi contra tuturor asupririlor și prigonirilor nemeșesti*. Țăranii români au înțeles deci, că la Viena este un împărat milostiv, care vrea să le facă dreptate și să-i scape de iobăgie, dar domnii din Ardeal împiedică înfăptuirea acestui gând împărătesc, care era identic cu vechia lor dorință de libertate.

La sfârșitul anului 1783 Horia pleacă iarăși la Viena. Acum pentru ultima oară. Pe împăratul Iosif, care petrecu iarna în Italia, trebui să-l aștepte acolo până în primăvara anului următor. În timpul îndelungat al iernii Horia va fi ajuns, probabil, în contact cu membri unei societăți secrete, înființată la Viena încă înainte de 1780 cu scopul religios-politic de a salva pe românii din Ardeal și Banat. Membri acestei societăți se numeau **frați de cruce**, erau mai ales români, aveau o **lojă**, unde se întruneau adeseori și făceau jurăminte înfricoșate de a se sprijini unii pe alții. „**Când se întruneau, fiecare „frate” primiră o bucățică de pâine, pe care se află desenată o cruce**”. Pâinea era unsă cu miere și presărată cu sare. În mijlocul crucii era înfiptă o luminiță. Bucățica de pâine, de semnificație simbolică, era consumată de toți membri. Când părăsiau loja, fiecare făcea câte o cruce. Membri își aveau rugăciunile lor, deveneau extaziați și sperau, că vor „mântui odată lumea”. Este verosimil, să fi ajuns Horia și Cloșca în contact cu membri acestei conspirațiuni a «fraților de cruce», să fi participat chiar la întrunirile lor, făcând jurăminte pe moarte, pe viață, jurăminte care i-au obligat și mai târziu, după ce au fost întemnițați și supuși la tot felul de întrebări, să refuze a da vre-o informație cu privire la împrejurările și cauzele imediate ale revoluției lor, în deosebire de Crișan care a făcut mărturisiri complete.

Dovadă, că el nu fusese la Viena și nu era inițiat în secretele, pe care Horia și Cloșca le-au știut păzi cu sfințenie, chiar și în focul celor mai înspăimântătoare chinuri ale morții năprasnice. Afirmativ, această loje a „fraților de cruce” ar fi ajutat și cu bani mișcarea revoluționară, iar unul dintre membri ei, un om „de statură înaltă, în etate de 50 de ani, negricios la față și cu chipiu roșu de soldat” a umblat la începutul revoluției prin munți cu Horia, a fost în comunele Bucium și Musca, unde a vorbit cu poporul „Știa bine românește. Horia se purtă cu mare respect față de el și-l numea căpitan. Acest om enigmatic a dispărut la începutul revoluției și din actele cunoscute până în timpul de față nu se poate culege nici o informație sigură relativ la persoana lui. După ce s-a întors din Italia, împăratul Iosif primi pe Horia în audiență la 1 Aprilie 1784, dădu ordin guvernului ardelean, să termine investigațiunea începută încă din 1780 și să apere pe locuitorii din munți. (SILVIU MOLDOVAN, *Momente noi din Revoluția lui Horia, Brașov*, articol publicat de ANTON DE Maill (Viena) în revista Die Karpaten (Aug. 10.) S. Moldovan, p. 11—12.

Informațiile contemporanilor asupra unui pretins comandant al răsculaților sunt nesigure. Astfel broșura apărută în Viena la 1784 cu titlul *Umständlicher Bericht von den in Sienbctibur en entstanden Unruhen aus wahrhaften Nachrichten gesammelt von G. M.* spune că lângă Horia (Hornyak) ca al doilea comandant ar fi fost un oarecare Baranyaisey. În altă lucrare apărută la Strassburg, în 1785, se spune că a doua coloană din ceata de 20.000 a răsculaților era condusă de un criminal cu numele Salius. Nicolae Densușianu însă arată că «*nu există un singur indiciu că Salis ar fi avut oarecare legături cu țăranii români... Așa că necunoscutul din munții Abrudului eră o persoană cu totul distinctă de a vagabondului Jgnaz Herzog sau Salis zis Salfeid*» (p. 14-t.) Amintește însă de un Mihai Popescu, din Principatele Române, fost locotenent în armata austriacă și care la începutul revoluțiunii (2-12 Noiembrie) se afla în comitatul Solnocului de mijloc, de unde a trecut peste Năsăud în Bucovina (ibidem, nota j).

În cronica de Eisenstadt, scrisă pe baza informațiilor trimise din Sibiu, sub impresia momentană a evenimentelor revoluționare, se afirmă că țăranii răzvrățiți în tot locul ar fi strigat „**Vivat Ioseph s seendus**», ceea ce nu poate fi decât informație tendențioasă din partea nobililor maghiari. (Cf. revista *Transilvania*, din Sibiu, 1900, p. 0. și *Cronica de Eisenstadt despre răscoala lui Horia*). Aceeași cronică ne dă și explicația psihologică a faptului, spunând că noi văzând «dispozițiile tândăloase din partea comandai generale au ajuns a formula ca părere, în adevăr e că vizita Maiestăți Sale Împăratul a vrut să nimicească nobilimea ungurească și chiar și națiunea». (Ibidem).

Negreșit, dintre audiențele lui Horia la împăratul, aceasta a fost cea mai importantă și mai decisivă pentru pasul, pe care urma să-l facă în curând. Întors de la Viena, el începu numaidecât agitația printre țăranii, cărora le arăta o cruce aurită spunând că i-ar fi dăruit-o însuși împăratul Iosif. Mai probabil e însă, că o va fi primit chiar de la societatea „*fraților de cruce*”. Mai arăta și un pergament împodobit cu scrisoare frumoasă, în care zicea, că se cuprind drepturile ce Iosif dorea să încuviințeze Românilor. Împăratul s-ar fi plâns contra nemeșilor unguri, care îl împiedică de a face dreptate poporului român. Atunci Horia l-ar fi rugat, să-i lase în grija lui pe nemeși, căci el nu

va întârzia de a răscula poporul și a-i extermina pe toți. Nu e însă de crezut, ca împăratul să fi rostit cuvântul „*Thut ihr das*”, ca îndemn direct la răscoală, după cum i se atribuie într-o scrisoare a nobilului ungar Ribiczei, care spune că informația aceasta o primise de la căpitanul Sodler.

Este ușor de înțeles, cu câtă bucurie ascultau țăranii necăjiți șoaptele lui Horia și cum sporea în sufletul lor nădejdea unei apropiate mântuiri din jugul iobăgiei. În sfârșit, în vara aiului 1784 investigațiunea contra funcționarilor abuzivi din munți se terminase, dar după vechiul tipic ungureș tot în defavoarea țăranilor români, pentru care secase cu totul izvorul dreptății în epoca feudalității ardelenene. Amărâți până în adâncul sufletului de acest rezultat sfidător al investigației, țăranii încearcă a scăpa din jugul iobăgiei, înscriindu-se la armată, după ce Horia le adusese din Viena știrea, că este «voia și porunca împăratului», să devină toți țăranii soldați-grăniceri, a căror situație era cu mult mai bună decât a iobagilor. Comisarul de război Ortmayer din Alba Iulia, cu avizul comandantului general din Sibiu, baronul Preiss, nu puse nici-o piedică în calea acestui curent de militarizare a satelor românești. În 4 săptămâni (Iulie—Aug. 1784) s-au înscris la armată țăranii români din 81 comune (județele Alba, Turda, Zarand și Cetatea de baltă). Când se întorceau de la Alba Iulia spre casă, cetele țăranilor-soldați puneau câte o cârpă roșie în prăjini, în formă de steag și vorbeau fără sfială, că vor împărți în curând între dânșii moșiile nemeșilor și vor alunga toată ungurimea din Ardeal, îndată ce vor primi arme de la împăratul. Un țăran din comuna Săcămaș striga cătră un nobil ungar: «*Sa căpătăm odată arme, c'apoi tăiem capetele Ungurilor ca napii*».

Nobilii înspăimântați au avizat pe guvernatorul Transilvaniei, **baronul Samuil Bruckenthal** că iobagii nu vor să mai asculte de ei, de când s-au înscris la armată. Bruckenthal a dispus a se publica prin sate, că conscripția militară este revocată, fiindcă s-a făcut fără știrea guvernului și a împăratului. Totodată a trimis comisari civili și preoțești, între alții pe episcopul din Sibiu Ghedeon Nichitici și pe vestitul oculist român Ioan Piuariu-Molnar, să liniștească poporul din Zarand. Despre Molnar raportează la 15 Noiembrie 1784 comisarul regesc și administratorul comitatului Hunedoara, Mihail Bruckenthal, nepotul guvernatorului ardelean că, sosind la Brad tocmai în momentul potrivit, a putut salva 22 persoane și pe Alexandru Ribitzei. (Cf. Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde, Sibiu 1904 p.737—738).

Când s-a publicat prin sate, revocarea conscripției militare, țăranii n-au voit să-i dea crezământ. Spuneau, că ei afară de împăratul nu mai ascultă de nimenea și decât să se întoarcă iarăși în starea veche a iobăgiei, mai bine vor părăsi cu toții Ardealul și vor trece în Țara Românească

În cursul lunii Octombrie 1784 guvernul ardelean raportase la Viena, că nemulțămirea poporului din munți s-a potolit. Era însă numai liniștea aparentă, care precedează de obicei izbucnirea furtunii. În timpul acesta se lămurise scopul politic al revoluției, care era *surparea dominațiunei aristocratice ungurești* din Transilvania, ca să poată ajunge la conducere elementul românesc-democratic, precum și scopurile ei sociale: desființarea iobăgiei, ștergerea privilegiilor nobilitare, egalitatea de sarcini și drepturi, admiterea Românilor la armată și depozedarea elementului aristocratic prin împărțirea pământurilor nemeșesti între țărani. Revoluția izbucni într-o Duminecă (31 Oct. 1784), când 5-600 țărani se adunară în biserica din Mesteacăn sub conducerea lui Cheorghe Crișan și hotărâră să plece la Alba Iulia după arme, iar Crișan, care fusese soldat în tinerețe, să-i învețe exercițiul militar în limba română. Făcură jurământ cu toții, iar preotul locului îi binecuvânta, rostind rugăciuni pentru buna reușită a acestei porniri. A doua zi, Luni Crișan însuși proclamă revoluția în biserica din comuna Curechiu, iar mulțimea ucise pe cei doi subprefecți unguri, trimiși anume, ca să prindă pe Crișan. A treia zi, Marți răsculații au ucis în Criscior 17 nobili, iar pe fiica subprefectului Mihail Pakot o botezară în religia română și preotul Constantin Turcin o cunună cu tânărul iobag Ion Sârbu. În cinci zile Zarandul întreg ajunsese în stăpânirea țăranilor răsculați, care devastau și ucideau pe nobili, iar pe soțiile și fiicele lor le făceau să îmbrace haine românești, să umble desculțe, să se boteze din nou în legea românească și chiar să se cunune cu țărani români. Revoluția se întinse repede și în județul Hunedoara, unde au fost devastate 232 curți nemeșesti. Sașii din Orăștie temându-se de furia răsculaților, dau de știre căpeteniilor acestora, că dânșii vor să trăiască în bună pace cu țăranii români (N. Densușianu, *op. cit.*, p. 127. Anuarul Inst de stat.).

Încercarea acestora de a cuprinde și orașul Deva nu reuși, căci comandantul fortăreței, locotenentul Pfeifer ordonă un contraatac puternic, care aduse în confuzie pe țărani, silindu-i să se retragă, 72 de inși fură tăiați, iar 44 prizonieri fură condamnați la moarte a 2-a zi (8 Noiembrie) în mod sumar, fără nici o cercetare. În

același timp Horia ocupase Roșia din munții Abrudului, iar Crișan înintă în munți se situează la marginile adevărului, transmis din generație în generație.

Foaia pentru minte, inimă și literatură, nr. 45, din 1862, miercuri 19 decembrie, publica **Sentința pronunțată împotriva lui HOREA**, pe care reproducem mai jos în facsimil.

Foaia

pentru

Minte, Anima si Literatura.

Nr. 45

Mercuri 19. Decembre

1862.

Pentru istori'a Horiei.

D. G. Romanu publică (in Nr. 31—4 a Foiei din a. c.) unele acte interesante pentru istori'a Horiei.

Intru asemenea D. Jos. Vulcanu indegetă (in Nr. 80—92 alu Concordiei totu din acestu anu) fântani au nece decumu, au numai pucinu cunoscute, cari inse ar fi de neaparata trebuintia pentru celu, ce s'ar legă se scria istori'a acestui mare barbatu.

Acest'a me indemnă si pre mene se depunu in „Foia“ judecat'a, ce s'a ruptu asupr'a lui Hor'a si a sociuseu Cloșe'a, atatu in originalu — dupa exemplariulu, celu am — catu si in traducere. —

Ce se tiene' de istori'a lui, din cele scrise de Romanu nece un'a nu s'a publicatu inca; de si e cunoscutu, că mai de multu si in presente barbati de celi mai insemnati se au ocupatu cu scrierea ei. —

S e n t e n t i a.

In criminali processu contra Hora alias Nicula Ursz dictum ex Nagy Aranyos oriundum, in M. Tranniae Ppatu annorum circiter 54 non unitum, uxorum et Fiscalis Dominii Zalatnensis Jobbationem, nec non contra Kloska Juon ex Kerpenyes pariter in M. Ppatu Tranniae, annorum circiter 30-a non Unitum, uxorum et ejus antelati fiscalis Dominii Jobbationem Excelso Cao Regio (sic) ad Inquisitionem disturbiorum, populique legalem inviationem clementissime ordinata Aulica Commissio in conformitate altissimae ordinationis pro justo declaravit:

Quod Hora alias Nicula Ursz dictus, cum ille non obstante eo, quod omnia illa gravissima crimina, quae illi comuniter imputantur et de quibus juratis omnique exceptione majoribus testibus convictus est, constanter negaret, et quidem in hocce M. Tranniae Ppatu circa exitum anni proxime praeteriti 1784-i vel maxime in Cottibus, Hunyad, Zarand et Albensi ex-

Au esitu inse la straini mai pre lungu au mai pre scurtu. Mai pre largu se vede a o fi tratatu istoriculu lui Josefu II. Geissler, pre care se-lu fia urmatu si autoriulu cartei „Geschichte der Weltbegebenheiten 15. Band R. 90—96“ si apoi pre acest-a Christiani celu citatu de D. Ales. Papiu in istoria Romaniloru Tom. I et II pag. 74—90.

Ne avendu pre Geissler, fratele prof. B. Popescu traduse din opulu lui Horvath, ce se citeza mai la vale, unu tratatu despre Hori'a multu' mai avutu de catu celu din istori'a Daciei; care prea merita a fi cunoscutu inaintea publiculu romanu, mai alesu pentru cuventele, unde autoriulu magiaru si dà pre facia judecat'a propria asupr'a causeroru, din cari a purcesu acesta rescola. . . .

Blasiu, 19. Dec. 1862.

J. Moldovanu.

S e n t e n t i ' a

In procesulu criminalu radica in contra lui Hori'a, care almente se numesce Nicul'a Ursu, nascutu in Albaeu in M. Principatu Transilvani'a, că de 54 de ani, neunitu, casatoritu si iobagiulu bunulu fiscalu dela Zlatn'a, si in contr'a lui Joane Cloșe'a din Carpenisiu totu in M. Ppatu Tranni'a, că de ani 30, neunitu, casatoritu si iobagiulu sasu numitului bonu fiscalu

Comisiunea de Curte, ce inalt'a e. regesca (supl. Maiestate) prea induratu o despuse pentru cercarea turburariloru si aducerea poporulu la pace, conformu prea inaltei orinationi dechiară a fi dreptu:

Cumcă Hori'a, care almente se dîce Nicul'a Ursu, — de si elu nega cerbicosu tote crimele prea grele, ce i se imputa de comonu, si de cari fû convinsu cu martori mai presusu de tota indoiel'a, că adeca pre la capetulu anului de curendu trecutu 1784 a tiesutu turburarile escatate intru acestu M. Ppatu alu Tranniei

300

orta disturbia contexuerit, congregatorum a se tumultuantium in fronte se collocaverit*) et partim per se, partim per suos fidos sibi adhaerentes in mandatis dederit: ut ex unaquaque rusticana Jobbagionali Domo unus armatus se illi adjungat, eumque sequatur, ac taliter unitis viribus cunctos in Magno hocce Ppatu Tranniae existentes Magnates, nobiles, civilis item, et inferioris conditionis Ungaros exstirpandos, eorum bona expilandam, aedificia cum omnibus facultatibus, vel penitus in cineres redigenda, vel totaliter depopulanda, talimodo tandem pro Jobbagionibus nationis Valachicae minorem contributionum praestationem extorquendam.

Ad securius sceleratum temerariumque hunc finem assequendum nefarius hic Hora scelestissima media ut coram est**) adhibuit, si quidem ille sibi homagium fidelitatis a multis hominibus deponi, taliterque principalem Celsitudinem sibi vindicare procaci declaratione populum adducere et dementare praesumpsit, assecurando se se ab Altissimo Throno ad exequendum suum propositum litterariis documentis provisum, vigore quorum ab illo patefactae ordinationes in effectum deduci oportere, quin imo ut nequissimum suum scopum etiam ssimo religionis signo palliaret, plenamque populi confidentiam in se attraheret, illis crucem auream monstravit, adjectis minis unumquemque se sequi, aut sibi morigerari recusantem ante suae ipsius domus portam Palo affigendum, domum vero in cineres redigendam fore.

Cum ergo nefarius hie dementator talimodo populum in plenam rabiem seditionemque adduxisset, uberius illis declarare praesumpsit: ut aporinquantibus Cao Regiis copiis se in suo proposito turbare quaerentibus campanis impetus signum detur, quo vicinae comunitates audito statim fortiter se defenderent, nulli militi in pagum aliquam irruptionem facere sinerent, consequenter nec Principi, nec D-nis terrestribus censum aliquem praestarent.

Quemadmodum ergo audaci hac impugnatione et commissa exstirpatione cunctorum Ungarorum per plebem immanes crudelitates, ut Ppatui notum est, perpetratae sunt, uberius tamen sceleratus iste Ante-

mai cu sama in comitatele: Hunedor'a, Zarandu si Alb'a de diosu, cã s'a pusu in fruntea turburatori-loru, ce insu-i adunase, si parte in persona, parte prin increditiul si a demandatu, cã din fiacare casa tieranesca se venia la dinsulu unu omu intrarmatu si se asculte de elu, cã asia cu poteri unite se sterpesca dintru acestu M. Ppatu alu Tranniei pre toti magnatii, nobilii, si érase pre toti ungurii cetatiani au de stare mai de diosu, se le rapesca averile, se prefaca in cenusia seau predeze de totu aulatele si tôte averile lor, apoi in tipulu acest-a se storca pentru iobagii de natiunea romana platirea unei dari mai mice.

Afurisitul de Hori'a, cã mai securu se pota ajunge acestu scopu sceleratu si temerariu, precumu se scie, nu s'a infioratu de medilócele cele mai blastemate. De ora-ce elu a cutezatu a face cã multi ómeni se-i jure credentia, si asia a-si arogã derepturi maiestalice; a cutezatu a portã si nebuni pre poporu cu dechiarare nerusinata, candu l-a asecuratu, cã elu pentru implenirea propusului seu e providutu cu scrisori dela prea inaltulu tronu, in poterea caroru scrisori ordinationile publicate de elu se cuvene se fia implenite; ba ce e mai multu, cã se acopere scopulu seu celu de nemica si cu unu semnu prea santu alu religiunei, si se-si castige deplena in crederea poporului, le aratã o cruce intraurita; catra aceste adause amenintiari, cã totu omulu, ce nu va volí se urmeze pre dinsulu, au se asculte de dinsulu, va se fia trasu in paru in port'a casei sale, éra cas'a lui prefacuta in cenusia.

Dupa ce dara acestu seductoriu afurisitu in tipulu acest-a ar fi adusu pre poporu la turbare si rescota de plena, a cutezatu a le dechiarã mai pre largu: cã apropiandu-se ostile c. r., cari amblã-u se-lu impedece in propusulu seu, se se dee semnu de atacu prin baterea clopoteloru; si comunitatile vecine audiendu semnalulu acest-a se se apere barbatesce, se nu lase pre nece unu ostasiu se intre in vreunu sato, — pin urmare se nu presteze nece o dare nece Principelui, nece Domniloru pamentesci.

Cumucã plebea, dupace i s'a incredentiatu inpunerea si sterperia tuturor Unguriloru, a facutu crudimi cumplite, precumu scie intregu Ppatulu, — totusi blastematulu acesta corifeu Hori'a mai pre largu fú convinsu prin marturi jurati si demni de credentia, cã langa Rosi'a a demandatu, cã gurele banieloru de acolo — in cari s'au fostu retrasu nobili

*) Adausu pre margene de totu ace'a mana: „illisque minores ductores ceu proprios consultores constituerit.“

**) Cetindu: „ut eorum est“, ar fi: precum e daten'a lor.“

signans Hora juratis fide dignis testibus convictus est, in confiniis Verespatak mandatis commississe, quatenus officia (ingressus) ejatum fodinarum in quas se nobiles alique cives hungari cum suis facultatibus se se grassanti crudelitati subtracturi recepissent, foeno, stramineque obducerent, ea succinderent, taliterque eos aut eas deserere, aut miserime suffocari cogerentur.

Kloska Juon pariter, qui non minus omnia patrata scelere constanter pernegat, fide dignis juratis testibus tamen convictus est, quod omnium in hujus Pptatus Cottibus Hunyad, Zarand et Albensi per Hora excitatorum tumultuum complex praecipuus fuerit, fineque horum eundem secundum passionem cointeressati tumultuantis pariter antesignani Krisan Zsurs, secum una, et cum Hora conventicula celebrase, communi assensu conclusas expilationes, depopulationes nominanter in Topanfalfa, Lupsa, Offenbanya, Muksa, Magos, Krako, Verespatak, Abrudbanya, et pluribus, in locis, in effectum deduxisse, praeterea promulgatione mandati, minarumque ab Hora dictatarum; plebem ductum ejus sequi nollentem Pallo affigendam, Dommorumque combustione puniendam, nec non substernendo tumultuanti plebi minores ductores parimodo omnium per concitatam torpiterque delusam plebem patratorem crudelium interfectionum, combustionum, expilationum, immaniumque dessolationum, ut caput factionisque authorem reum sese reddidisse, presertim tunc, cum Lupsensem non unitum loci parochum Petru Jank vi eo coegit, ut ille sacro sanctum moribundorum viaticum e loci parochia levare, illud cum impia et latrocinante hominum fece usque Krakko deportare debuerit, quod ille absque dubio in executionem suarum immanium crudelitatum, detestabilemque populi demutationem sacrilego modo dehonestavit, et profanavit.

Principaliter ergo ipse Hora, et Kloska Juon, ceu praesumptioni neffarii turbatores publicae tranquillitatis, securitatisque concitatores, seductores, primarii ductores, ad turpissimas neces, horrendas exusiones, violentasque expilationes incitatores, et propter per se ipsos, et per plebem perpetrata scelera et maleficia sibi poenam capitis adsciverunt.

Hi ergo duo Hora, alias Nikula Urs dictus, et Kloska Juon ob patrata ista flagitia, quibus se non modo neffarios latrones, sed etiam publicae pacis et tranquillitatis turbatores declararunt, in Conformitate Theresian. Criminalis Constitutionis articulo 62-o de

si alti cetatiani unguri dinpreuna cu averile loro cu cugetu de a scapă de crudimile, ce se faceau — se se invelasca cu fenu si palia, cari aprindiendu-le, celi a se fia nevoliti au a parasî baniele, au a se innadusi in modulu celu mai misielu.

Asemene Joane Cloc'sa, care si elu cu statoria nega din capu pana in capu toate crimele facute, totusi fu convinsu cu marturi demni de credentia si jurati, ca a fostu complice de frunte la toate turburarile artitiate de Hori'a in comitatele: Hunedor'a, Zarandu, si Alb'a dintru acestu M. Ppatu, — si dopa marturisirea altui resvertitoriu cointeressatu, a corifenui Georgiu Crisianu, pentru tieserea diseloru turburari acel-asi (Cloc'sa) a tieputu adunari ascunse impreuna cu dinsulu (Crisianu) si cu Horia; a dusu in capetu despoliarile si predarile — ce cu unu cugetu le hotarisera — anume in campiani, Lupsa'sa, Bani'a, Musc'a, Mogosui, Cricau, Rosi'a, Abrudu si in mai multe locuri; afora de ace'a publicandu mandatele lui Horea si amenintiarile lui, ca plebea, ce n'a volit se asculte de elu, va fi trasa in paru si se va pedepsi cu arderea caseloru, si erasi dandu poporului ductori mai mici intru asemene s'a facutu capu si urditori de rescola acest'a si ca atare s'a facutu vinovatu cu toate uciderile crude, cu toate arderile, despoliarile si predarile cumplete, ce le a patratu plebea rescolata si in insielata uritu, s'a facutu vinovatu mai cu sama atunci, candu a silitu cu puterea pre parochulu neunitu din Lupsa'sa, Petru Janen, se lie cu sene S. Cuminecatura din parochia locului acelui-a, si se o duca cu acesta adunatura de omeni fora de lege si lotri pana la Cricau, care S. Cuminecatura elu fora indoiela o a batjocorit si profanatu in modu calcatoriu de celea sante, candu s'a folositu de ea spre esecutarea in fricosiateloru sale crudimi, si spre ingroditori'a nebunire a poporului.

Mai cu sama dara Hori'a insulu si Joane Cloc'sa, ca a furisiti resvertitori pleni de cutezare ai leniscei publice si ai securitatei, seductori si ductori primari, ca unii, ce au atitiatu pre omeni la omoruri de celea mai urite, la arderi infioratorie si despoliari silnice s'au facutu demni de a se pedepsi cu morte atatu pentru infricosiatele crime, ce insii au facutu catu si pentru celea facute de poporu.

Asia dara acesti doi, Hori'a, ce almente se numesce Nicol'a Ursu si Joane Cloc'sa, pentru aceste fara-de-legi facute de eli, prin cari au aratatu ca

editionibus et tumultibus; nec non articulo 60-o de atrociniis: ad solitum supplicii locum deducantur, ibidem illis, et quidem imprimis Kloska Juon, deinde Iora alias Niekula Urs dicto, membra per totum corpus, rota a pedibus incipiendo confringantur, tali erque de vita ad mortem promoveantur, corpora dein orum in 4-tor partes dissecantur, capita et corporis artes, secus vias publicas in illis patriae locis, in quibus vel maxime suam exercuerunt crudelitatem otis contextentur, corda vero et intestina hujati supplicii loco inhumentur.*)

Et hoc quidem illis in poenam promeritam aliis vero eis similibus in exemplum et abominationem iusto et aequo pronunciatum est.

Carolinae die 26-a Febr. anni 1785. L. S.

Comes Antonius Jankovics m. p.

sunt nu numai nesce lotri afurisiti, c  si resvertitori de pacea si leniscea publica — amesuratu constitutiunei criminali, ce s'a datu de M. Theresia, art. 62 despre rescole si turburari si art. 90 despre lotrie — se fia dusi la indatenatulu locu de pierdiare, si acolo si t te medulariale, cate le au in corp , se li se franga cu rot'a incependu dela petiore si inca mai antaniu cu Joane Close'a, apoi cu Hori'a, care almente se dice Nicul'a Ursu, si in tipulu acest-a se se treca dela viétia la morte, apoi corpurile lor  se se taia in patru, capetele si partile corpului se se traga pre rote si puna pre lenga calile publice intru acele locuri ale patriei, unde si-au deprinsu crud mea mai cu sama; er'animele si matiele se se ingrope in loculu de pierdiare celu de aici.

Acesta se pronun ia dupa dreptu si cuvenentia, că pentru eli se fia pedepsa meritata, era pentru alti semeni de ai lor  esemplu infioratoriu.

Alb'a Carolina 26. Febr. a. 1785.

(Va nrma).

Alba Iulia